

МАСІНА

Людмила Олександрівна
lydmilamasina@gmail.comстарший викладач,
Одеський національний
університет імені І.І.
Мечникова

УДК 351.81:338.24

МЕХАНІЗМ СТРАТЕГІЧНОГО КОНТРОЛІНГУ В ДЕРЖАВНОМУ
РЕГУЛЮВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИMECHANISM OF STRATEGIC CONTROLLING IN THE STATE
REGULATION OF THE NATIONAL ECONOMY

У статті розроблено механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки. Визначені циклічні сегменти механізму стратегічного контролінгу. Досліджено структуру об'єктів стратегічного контролінгу. Сформовані принципи стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки, кожен з яких забезпечує належний рівень виконання поставлених завдань суб'єктами контролінгу, що в свою чергу, підвищує рівень результативності та ефективності відповідних дій та процесів. Запропоновано здійснювати вибір найбільш ефективних методів стратегічного контролінгу в державному регулюванні у залежності від поставленої мети, спектру завдань та суб'єктивного підходу щодо досягнення бажаного результату, який повинен співпадати з ціллю стратегічного контролінгу.

* * *

В статье разработан механизм стратегического контроллинга в государственном регулировании национальной экономики. Определены циклические сегменты механизма стратегического контроллинга. Исследована структура объектов стратегического контроллинга. Сформированы принципы стратегического контроллинга в системе государственного регулирования национальной экономики, каждый из которых обеспечивает надлежащий уровень выполнения поставленных задач субъектами контроллинга, в свою очередь, повышает уровень результативности и эффективности соответствующих действий и процессов. Предложено осуществлять выбор наиболее эффективных методов стратегического контроллинга в государственном регулировании в зависимости от поставленной цели, спектра задач и субъективного подхода по достижению желаемого результата, который должен совпадать с целью стратегического контроллинга.

* * *

The article develops the mechanism of strategic control in the state regulation of the national economy. The cyclic segments of the strategic control mechanism are defined. The structure of objects of strategic control is explored. The principles of strategic control in the system of state regulation of the national economy are formed, each of which ensures an appropriate level of performance of the tasks by controlling entities, which in turn increases the level of effectiveness and efficiency of the respective actions and processes. It is proposed to select the most effective methods of strategic control in the state regulation depending on the set goal, the range of tasks and the subjective approach to achieve the desired result, which should coincide with the objective of strategic control.

Thus, the developed mechanism of strategic control in the state regulation of the national economy involves the combination of elements of the permanent generation of ways to optimize state regulation, taking into account the relevant stages and their segmental components that enable the implementation of the main goals for the tasks. The choice of the most effective methods of strategic control in the state regulation depends on the goal, the range of tasks and the subjective approach to achieve the desired result, which should coincide with the goal of strategic control. Consequently, a group of strategic controlling methods can include potential analysis, system analysis, SWOT analysis, mathematical correlation analysis, and so on.

Ключові слова: стратегічний контролінг, національна економіка, державне регулювання, обліково-аналітична система

Ключевые слова: стратегический контроллинг, национальная экономика, государственное регулирование, учетно-аналитическая система

Keywords: strategic controlling, national economy, state regulation, accounting and analytical system

ВСТУП

Функціонування ефективної системи державного регулювання національної економіки можливо за рахунок формування та налагодження дієвого механізму стратегічного контролінгу, який повинен забезпечити підвищення рівня управління ресурсами на макро- та мезорівнях.

Підходи до визначання категорії «механізм» розрізняються специфікою наповненості відповідними елементами та спрямованістю дії самого механізму, враховуючи управлінський та загальноекономічний характер суб'єктів та об'єктів.

Теоретичні та практичні аспекти процесу форму-

вання та функціонування механізму контролінгу в державному регулюванні як національної економіки в цілому, так й окремих її складових представлені у роботах вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: Л. Албакіна, Г. Атаманчука, В. Афанасьєва, В. Бакуменка, О. Бойко-Бойчук, Ю. Древалю, О. Побережця, Г. Григор'єва, Є. Масленнікова, Ю. Сафонова, Д. Хана, В. Бакуменка, І. Булеєва, Є. Майєра, Р. Майєрсона, Р. Рудницької, О. Сидорчука, О. Стельмаха, Н. Харченко та інших.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у формуванні механізму стратегічного контролінгу в державному регулюванні націо-

нальної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою дослідження є джерела навчальної, монографічної та періодичної літератури з контролінгу, а також нормативно-правові документи, які регулюють систему контролінгу у процесі державного регулювання національної економіки.

При написанні роботи були використані наступні методи: метод спостереження, методи аналізу та синтезу, монографічний метод, діалектичний метод, метод порівняння, методи індукції та дедукції, а також метод узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У наукових дослідженнях, деякі автори розуміють механізм, з одного боку, як систему інструментів для регулювання процесу виробництва, з іншого – як систему управління економікою або як спосіб господарюючим суб'єктом. Таким чином, відрізняється і термінологічний апарат: «економічний механізм», «господарський механізм», «організаційно-економічний механізм», «механізм управління», «господарський механізм управління».

Економічний механізм, на думку Г.Я. Ільницької – це основна частина господарського механізму підприємства, що включає економічні методи, способи, форми та інструменти впливу на економічні відносини і процеси. Досліджуючи проблематику механізму розвитку функціонування економічних систем перехідного періоду, А. Чухно, застосовує категорію «господарський механізм», розглядаючи його, як механізм дії та використання економічних законів, багатоскладову систему, що виступає, як функціональна частина виробничих відносин, виражає взаємодію останніх із продуктивними силами і надбудовою [1].

Механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні повинен забезпечити підвищення ефективності управління окремими процесами та взаємо-

зв'язку між суб'єктами та об'єктами, враховуючи фактори внутрішнього та зовнішнього середовища.

Під господарським механізмом розуміють механізм, який реалізує взаємодію керуючої і керованої підсистем і представляє собою сукупність економічних методів і важелів, організаційної структури управління, форм і методів впливу на діяльність економічної системи, орієнтованих на суспільні потреби.

Такому механізму характерні наступні системні властивості: складність ієрархічної структури; специфічні особливості природи економічних процесів і явищ, що виражаються у взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів; цілісність системи; складні інформаційні процеси, обумовлені численними взаємозв'язками між суб'єктом і об'єктом господарського механізму; множинність цілей, які можуть не збігатися із цілями окремих складових; динамічність процесів, які мають стохастичний характер та багатофункціональність [3].

На нашу думку, застосування дієвого механізму стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки є необхідним кроком щодо сталого розвитку макроекономічного середовища, враховуючи сучасні теоретико-методологічні підходи, досвід європейських країн та цілі й задачі стратегічного контролінгу на макрорівні. Механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки базується на взаємодії окремих сегментів, а саме:

- координації стратегічного контролінгу;
- плануванні дій суб'єктів стратегічного контролінгу;
- інформаційному забезпеченні за допомогою обліково-аналітичної системи;
- мотивації та моніторингу, що уможливорює отримання ефективних результатів.

Крім того, необхідно підкреслити циклічність або періодичність здійснення даних сегментів механізму стратегічного контролінгу, які представлені на рис. 1.

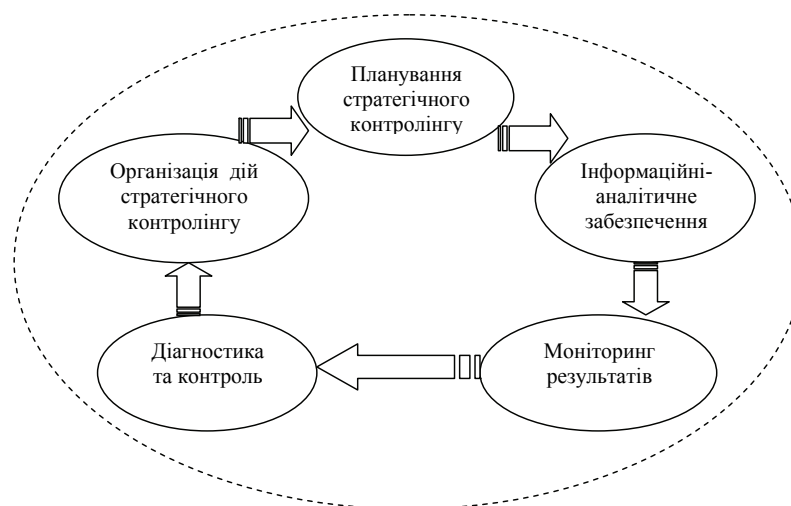

Рис. 1. Циклічні сегменти механізму стратегічного контролінгу

Стосовно моніторингу успішності реалізації стратегії через аналіз результативності стратегічних заходів та оцінку досягнення встановлених цілей, то потрібно визнати, що цей сегмент стратегічного конт-

ролінгу залишається методологічно менш розвинутим. До останнього часу домінує підхід, згідно з яким ефективність діяльності підприємства може бути оцінена винятково (або переважно) через фінансові по-

казники.

Крім того, механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні (рис. 2) за своєю структурованістю представлено у вигляді системи, яка охоплює механізми прямої та непрямої дії, що підкреслює значимість сукупності державних заходів, а саме: збалансованість інтересів в суспільстві, методи моніторингу та мотивації, елементи фінансування, соціальна спрямованість та ефективність організації.

Слід підкреслити, що механізми стратегічного контролінгу державного регулювання прямої дії, враховуючи окремі засоби впливу, забезпечують виконання прийнятих законодавчих актів щодо економічних, соціальних, інвестиційних, інтеграційних процесів макроекономічного середовища, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори впливу. В свою чергу, непрямі механізми стратегічного контролінгу в системі державного регулювання складають підґрунтя для функціонування окремих процесів у національній еко-

номії, з урахуванням відповідних важелів, до яких можливо віднести податкові, кредитно-пільгові, інноваційно-інвестиційні та інші, що дає можливість здійснювати вплив на рівень ефективності макроекономічного середовища.

В сучасних умовах, які характеризуються нестабільністю факторів та стану окремих суб'єктів та об'єктів, важливість побудови максимально ефективного та гнучкого механізму стратегічного контролінгу надасть можливість підвищити рівень державного регулювання, враховуючи тенденції євроінтеграції та соціальну спрямованість програм розвитку країни.

Для забезпечення дієвості та функціональності розробленого механізму суттєвим аспектом є виокремлення відповідних складових, а саме: підготовчої, організаційної та реалізаційної, які дають можливість зосередитись на важливих сегментах та своєчасно перейти до наступного етапу в межах перелічених складових.

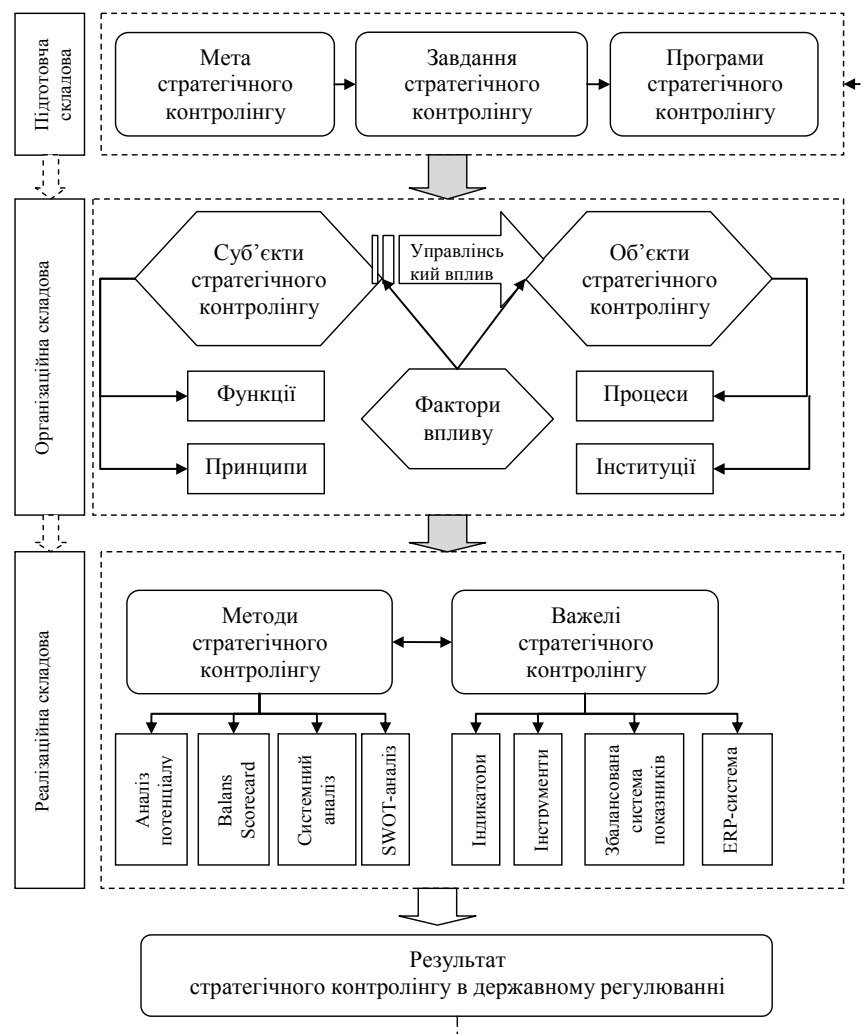

Рис. 2. Механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні

У свою чергу, підготовча складова дає можливість визначити мету стратегічного контролінгу у державному регулюванні, деталізувати її у відповідні завдання та розробити програми реалізації поставлених задач. Правильність та чіткість формулювання цілей та завдань забезпечує швидкість реалізації мети стра-

тегічного контролінгу та ефективність використання ресурсного потенціалу.

Організаційна складова механізму стратегічного контролінгу в державному регулюванні розкриває відповідні дії суб'єктів стратегічного контролінгу по відношенню до окремих об'єктів, використовуючи

при цьому принципи, реалізуючи свої функції, враховуючи фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що уможливило підвищення рівня регулюючого впливу на окремі інституції та процеси.

Особливої уваги в системі стратегічного контролінгу заслуговують саме об'єкти контролінгу, в якості яких можуть виступати як окремі дій посадових осіб, фінансово-господарські процеси, інвестиційні проекти та програми, так й інші суб'єкти: структурні підрозділи органів державної влади, державні інституції різного рівня тощо.

Серед науковців прослідковується кілька підходів щодо спрямованості визначення категорії «об'єкта контролінгу», завдяки чому виділяють наступні групи вчених-дослідників.

Такі науковці, як О.М. Деменіна, О.Д. Гудзинський, А.А. Жевага, А.М. Кармінський, Н.Ю. Іванова, М.С. Пушкар, Р.М. Пушкар, М.М. Стефаненко, Н.П. Шульга, М.В. Тарасюк, до об'єктів контролінгу відносять окремі процеси, показники ефективності їх використання, фінансові показники, проекти та бізнес-процеси, що в свою чергу звужує значення об'єктів контролінгу в межах системи.

Інші автори: І.С. Давидович, І.Б. Гусева, Н.Г. Данилочкіна, О.В. Оліфіров, Ю.П. Яковлев, С.Н. Петренко, стверджують, що об'єкти контролінгу представляють собою інформаційно-аналітичні системи, фінансовий та управлінський потенціал, структура витрат за окремими програмами тощо.

Але слід зауважити, що перелічені підходи розкривають значення об'єктів контролінгу тільки із врахуванням одного з аспектів, що не відповідає принципу системності та всебічності.

Структура об'єктів стратегічного контролінгу представлена на рис. 3.

Враховуючи особливості та специфіку стратегічного контролінгу, до об'єктів першої ланки можна віднести структурні підрозділи державних інституцій,

міжурядові установи в розрізі їх діяльності та ефективності функціонування. Особливої уваги заслуговують підрозділи органів місцевого самоврядування та створені територіальні громади, а також підприємства, установи та організації, діяльність яких пов'язана з використанням бюджетних коштів та отримання відповідного соціального ефекту.

Крім того, об'єктами стратегічного контролінгу другої ланки виступають фінансово-економічні процеси як в галузях, так й у національній економіці в цілому, стратегічні управлінські рішення та діяльність посадових осіб, державні програми соціально-економічного розвитку, інноваційно-інвестиційні проекти, а також рух фінансових ресурсів та капіталу.

Діяльність суб'єктів стратегічного контролінгу у системі державного регулювання повинна здійснюватись з дотриманням наступних принципів, які представлені на рис. 4.

Кожен з наведених принципів стратегічного контролінгу у системі державного регулювання забезпечує належний рівень виконання поставлених завдань суб'єктами контролінгу, що в свою чергу, підвищує рівень результативності та ефективності відповідних дій та процесів. Зокрема:

- принцип зосередженості на досягненні стратегічної мети забезпечує поступове вирішення пріоритетних завдань контролінгу та наближає до найважливішої цілі;
- принцип координації дій суб'єктів призначення та проведення стратегічного контролінгу дає можливість здійснювати спільну розробку та реалізацію відповідних заходів для досягнення поставленої стратегічної мети;
- принцип особистої відповідальності за прийняття рішення щодо контролю дій у державному регулюванні макроекономічного середовища уможливило суб'єктивну ідентифікацію результатів системи контролінгу та персональну відповідальність за прийняття рішення;

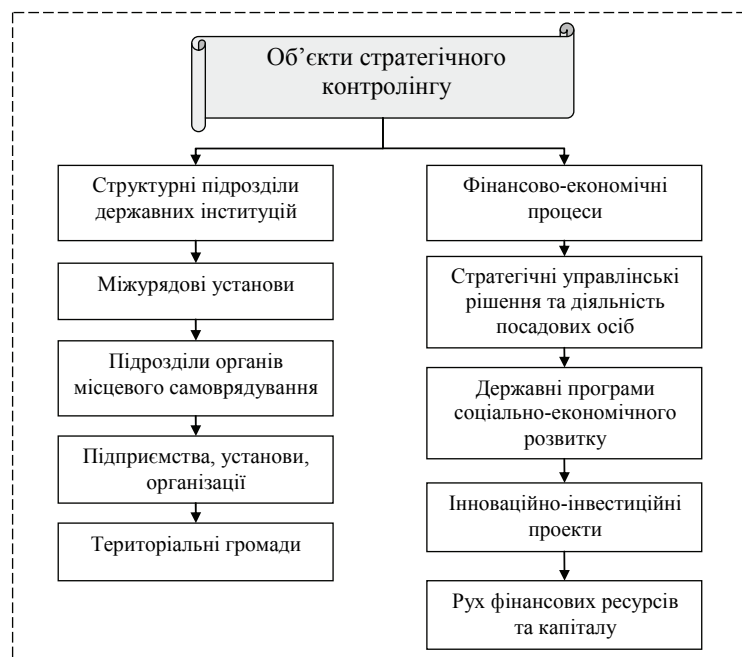

Рис. 3. Структура об'єктів стратегічного контролінгу

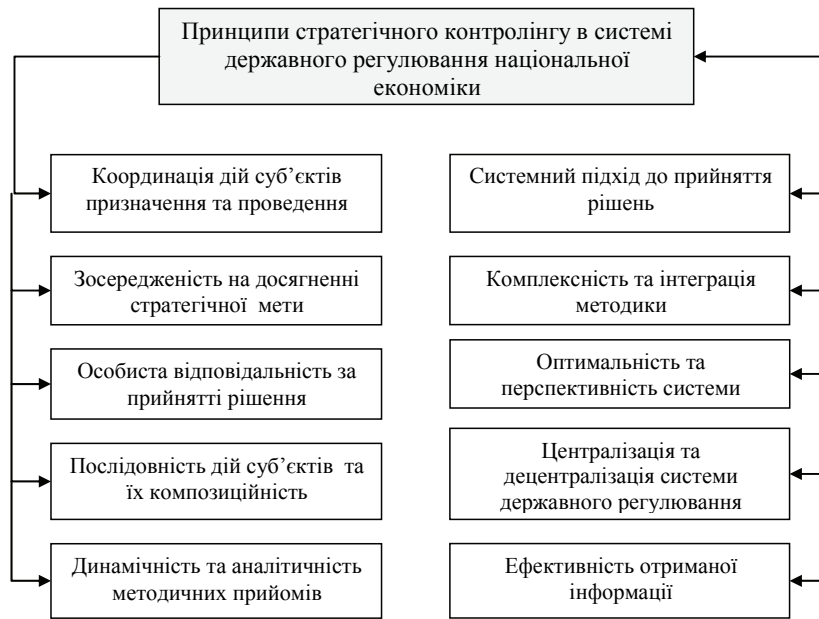

Рис. 4. Принципи стратегічного контролінгу в системі державного регулювання

– принцип послідовності дій суб'єктів та їх композиційність формують алгоритм процесів, реалізація яких забезпечить ефективність проведення стратегічного контролінгу в межах державного регулювання соціально-економічними процесами;

– принцип системного підходу до прийняття рішень передбачає застосування загальних аспектів системності щодо формування та реалізації рішень суб'єктів контролінгу;

– принцип оптимальності та перспективності означає пристосованість системи стратегічного контролінгу до змінних чинників та умов реалізації сформованих завдань;

– принцип комплексності та інтеграції методики стратегічного контролінгу дає можливість враховувати всі екзогенні та ендогенні фактори, які впливають на систему державного регулювання національної економіки;

– принцип оптимальності та перспективності системи контролінгу формує необхідність орієнтації функцій стратегічного контролінгу на підвищення ефективності державного регулювання національної економіки, враховуючи її векторну спрямованість;

– принцип централізації та децентралізації системи державного регулювання підкреслює вибіркове право суб'єктів стратегічного контролінгу на прийняття відповідних рішень щодо реалізації своїх функцій.

Слід підкреслити, що наступна, реалізаційна складова характеризується системою методів стратегічного контролінгу та окремими важелями, які використовуються суб'єктами для здійснення відповідних дій в напрямку об'єктів стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки. Формування системи методів можливе за умови детального дослідження об'єкта на підготовчій стадії, враховуючи сучасні тенденції розвитку методології та методики контролінгу.

Деякі науковці також визначають основні методи державного регулювання економіки як «способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктури ринку, некомерційний сектор економіки з метою створення умов їх ефективного функціонування відповідно до напрямів державної економічної політики, кожен з яких ґрунтується на використанні сукупності інструментів (регуляторів, важелів)». При цьому автор вважає, що основним інструментом прямого державного регулювання є нормативно-правові акти, макроекономічні плани, цільові програми розвитку, державні замовлення, державні бюджети. До методів непрямого регулювання відносять інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної економічної політики тощо [3].

Вибір найбільш ефективних методів стратегічного контролінгу в державному регулюванні залежить від поставленої мети, спектру завдань та суб'єктивного підходу щодо досягнення бажаного результату, який повинен співпадати з ціллю стратегічного контролінгу. Отже, до групи методів стратегічного контролінгу можна віднести аналіз потенціалу, системний аналіз, SWOT-аналіз, математично-кореляційний аналіз тощо.

Базові важелі стратегічного контролінгу визначаються на основі обраних методик та включають окремі індикатори та інструменти, а саме: збалансовані показники (BSC), показники рівня ефективності стратегії, система інформаційної підтримки управлінських рішень (ERP-система) та інші.

Досягнення та збереження рівноваги між короткостроковими і довгостроковими цілями, кількісними та якісними показниками, внутрішніми і зовнішніми чинниками можливо за допомогою саме збалансованої системи показників (Balanced Scorecard, BSC), яка була розроблена Р. Капланом та Д. Нортеном з метою візуалізації процесів розвитку підприємства.

Формування моделі BSC здійснюється на основі

наступних принципів: причинно-наслідкові зв'язки, через які стратегія проектується у вигляді показників діяльності суб'єкта; міцний взаємозв'язок з фінансовими показниками, які використовуються для відображення історичного аспекту господарських операцій з доповненням не фінансових індикаторів з метою повноти оцінки; чинники досягнення результатів, які дають можливість простежити шлях отримання відповідного рівня окремих показників діяльності суб'єкта; співвідношення завдань управління зі стратегічною метою діяльності суб'єкта з розробкою відповідних заходів.

Дослідження ролі стратегічного контролінгу в системі державного регулювання та аналіз взаємозв'язків між сегментами, враховуючи сучасну методологію, можливо саме за допомогою системного підходу. Реалізація мети стратегічного контролінгу здійснюється суб'єктами забезпечення та проведення, які представлені здебільше органами державного регулювання та діяльність яких впливає на фінансову, соціальну та економічну сфери, використовуючи відповідну інформацію.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розроблений механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки передбачає поєднання елементів перманентного генерування способів щодо оптимізації державного регулювання, враховуючи відповідні стадії та їх сегментні складові, які уможливають реалізацію основних цілей за завдань. Вибір найбільш ефективних методів стратегічного контролінгу в державному регулюванні залежить від поставленої мети, спектру

завдань та суб'єктивного підходу щодо досягнення бажаного результату, який повинен співпадати з ціллю стратегічного контролінгу. Отже, до групи методів стратегічного контролінгу можна віднести аналіз потенціалу, системний аналіз, SWOT-аналіз, математично-кореляційний аналіз тощо.

Список використаних джерел

1. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства. Херсон. Видавництво: Грін Д.С., 2016. 500 с.
2. Масленніков Є.І. Концептуальна модель контролінгу в системі управління фінансовою стійкістю промислового підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2014. № 11/1. С. 42-45.
3. Григор'єв Г.С. Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в умовах глобалізації. Херсон: Олді-плюс, 2017. 380 с.

References

1. Poberezhets O.V. Theoretical-methodological and practical principles of the research of the system of management of the results of activity of an industrial enterprise. Kherson: Publishing house: Hrin D.S., 2016. 500 p. (in Ukrainian)
2. Maslennikov E.I. Conceptual model of controlling in the system of management of financial stability of an industrial enterprise. Economics. Finance. Law. 2014. № 11/1. pp. 42-45. (in Ukrainian)
3. Grigoriev G.S. Theoretical and methodological principles of state regulation of financial and economic processes in the conditions of globalization. Kherson: Oldi-Plus, 2017. 380 p. (in Ukrainian)